

Signe Riisalu
Sotsiaalkaitseminister
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie: 04.05.2023 nr 8-1/3208

Meie: digitaalalkirjas nr 1-8-2/23/15

Arvamus perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Justiitsministeeriumi võimaluse eest esitada arvamus perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule. Samas osundab murelikult vähikäiku tegevale kaasamiskultuurile, olgu selle halvaks näiteks käesolev eelnõu või nn perehüvitiste eelnõu, kus tähtajad arvamuse avaldamiseks on 3-4 päeva. Samas kui vastavalt kaasamise heale tavale on konsultatsiooni kestus 4 nädalat või pikem. Seega on viljeletav praktika nõrritav, sest näiline kaasamine ei toeta ühisloomet pikemas perspektiivis. Vastamiseks antud lühikese tähtaja tõttu ei koostanud Lastekaitse Liit detailset analüüsi, vaid lähtub üldiselt lapse õiguste printsiibist. **Kaasamiskultuuri edendamiseks palub Lastekaitse Liit edaspidi näidata üles suuremat lugupidamist nii kaasatavate suhtes kui ka laiemas diskussioonis võimaldamiseks ühiskonnas.**

Lastekaitse Liidu jaoks on iga laps oluline, sõltumata tema sünnijärjekorrast, elukohast või leibkonnatüübist. Eestis kehtib siduvalt alates 1991 ÜRO Lapse õiguste konventsioon. **ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldprintsiipidele tuginedes peab Lastekaitse Liit oluliseks kõikide lastega perede toetamist, sh toetada tuleb kõigi laste sündi ja kasvamist.** On ju ka rahvastikupoliitika oluliseks põhimõtteks inimeste väärtustamine ja kõigile lastele turvalise ning nende võimete avaldumist soodustava kasvukeskkonna loomine. Ka Heaolu arengukava 2023-2030¹ eesmärgiks on, et Eesti on parim paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed on õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas.

Tänastest lastest sõltub, milline saab olema tulevikuühiskond. Eesti on vananeva ja kahaneva elanikkonnaga ühiskond, kus iga laps on riigi jätkusuutlikkuse tagamiseks väga oluline. **Lapse subjektiivne heaolu on seda suurem, mida suuremal määral on tagatud lapse õigused erinevates keskkondades.** Seouli Riikliku Ülikooli sotsiaalse heaolu professor Bong Joo Lee tõdes Tartus augustis 2019 toimunud rahvusvahelisel laste heaolu konverentsil ISCI 2019, et laste igapäevaelu mõjutab nende heaolu, peamiselt pere, kool ja naabrus. Mõistagi mõjutavad laste heaolu ja toimetulekut ka kodune vägivald, vaesus, õppimine ja stress. **Erinevad uuringud kinnitavad, et laste jaoks on esmatähtsad turvalisus ja head suhted, sh vanematega (sõltumata soost).** Sama kinnitasid ka Tartu ja Tallinna Ülikooli lapse õigustele ja heaolu uurimusele keskendunud teadlased, kellega Lastekaitse Liit konsulteeris käesoleva arvamuskoostamise protsessis.

Samast soost vanematega perede laste heaolu ja nende kogemusi on rahvusvaheliselt uuritud alates 1970. aastatest, eriti Ameerika Ühendriikides, Suurbritannias ja Hollandis. Samuti ka Soomes, kus samast soost paaride õigus lapsendada jõustus 01.03.2017². Teadusringkonnad on jõudnud üksmeelele, et samast soost vanemate laste heaolu vastab heteroseksuaalsete vanemate

¹ Loe lähemalt: <https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030>

² Loe lähemalt: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/32b919d8-tyopaperi_6_sateenkaariperheet_2014.pdf

laste heaolule^{3,4}. Erinevad uuringud näitavad, et samast soost vanematega peredes tunnevad lapsed end füüsiliselt ja psühholoogiliselt vähemalt sama hästi kui teistes peredes ning neil on vanemate ja sõpradega vähemalt sama soojad suhted kui eakaaslastel. Oluline on rõhutada, et kõigis peredes, sõltumata vanemate soost ja seksuaalsest sättumusest, mõjutab peresuhete toimimine laste heaolu.

Vaatamata uuringutele, mis tõendavad laste heaolu samast soost vanematega peredes, suhtutakse samast soost paaride lastekasvatuse tihti negatiivselt. Laste heaolule on kahjulik, kui nad kogevad kiusamist või kuulevad oma perekonna kohta solvavaid kommentaare või kui nende vanemaid diskrimineeritakse. Seega on samast soost vanematega laste heaolu seisukohalt oluline, et lapsed elaksid toetavas keskkonnas, kus muuhulgas siseriiklik seadusandlus arvestab samast soost vanematega peredega ja neis elavate lastega. Eestis on samast soost vanematega laste teematikat senini vähe uuritud. Aastal 2018 korraldatud uuring⁵ näitas, et paljud LGBTI-noored ei tunne end koolis turvaliselt, kogevad vaimset ja füüsilist vägivalda ning ei saa kooli töötajatelt tuge. **Oluline on nii sotsiaal-, tervis- hoiu-, kui haridusametuste tugi nii samast soost vanematega lastele kui neile vanematele endile. Toe oluline komponent on teadlikkus ja eelarvamuste vaba ning mittediskrimineeriv suhtumine.** Vastavalt ÜRO Lapse õiguste konventsioonile peab laste suhtes tehtavates otsustes alati olema kesksel kohal lapse parim huvi.

Soome samast soost vanematega perede laste heaolu uuris esimest korda „Samast soost vanematega perede tugevused ja haavatavus“ projekt (2014–2018)⁶. Samast soost vanematega perede 10–18-aastaste laste vaimne, füüsiline ja sotsiaalne heaolu oli laste ja vanemate ankeetküsitluses antud hinnangute kohaselt suures osas samaväärne Soome samaealiste laste heaoluga. Küsitletud 7-10-aastased samast soost vanematega perede lastel oli lai perekonna käsitus ja tundub, et ka neil läheb hästi. Projekti tulemused näitasid, et samast soost vanematega perede tugevuseks on suur hulk lähedasi sõpru ja vanemate pühendumus lapsevanemaks olemisele. Samast soost vanematega perede lapsed ja vanemad kirjeldavad oma perekonda kui mitmekehisust mõistvat. **Uuringus osalenud samast soost vanematega pered soovivad teenuste turvalisust (sh eelarvamuste vaba ja mittediskrimineerivat suhtumist) ja rohkem teavet koolidele ja spetsialistidele. Lapsed ja vanemad loodavad võrdsusele ühiskonnas.**

Suurbritannia ja Hollandi ülikoolide 2020 avaldatud ühisuuringus⁷ võrreldi 2971 samasoolise paari peres kasvava ja enam kui miljoni erinevast soost vanemate peres kasvava lapse toimetulekut haridusteel. Uuringust selgus, et samast soost paaride lastel läheb koolis paremini kui erinevast soost paaride lastel. Põhjused on peamiselt sotsiaalmajanduslikud. Kuna uuringus osalenuist just samast soost paarid olid statistiliselt vanemad, jõukamad ja haritumad.

Kui Eesti seadustab abieluvõrdsuse, saavad samast soost paarid end ühiskonnas tunda kindlalt ja võrdväärselt, toonitab soolise võrdõiguse ja võrdse kohtlemise volinik Christian Veske⁸. Lisades, et pühendumus teineteisele tugevdab ühiskonda, sest püsivas suhtes inimesed toetavad teineteist ning saavad raskustest üle üheskoos. Laste jaoks on perekondlik stabiilsus oluline arengu ja heaolu toetaja, nii ka samast soost vanematega laste puhul.

³ Loe lähemalt: Perrin E. C., Siegel, B. S. and the Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. (2013). [Promoting the Well-Being of Children Whose Parents Are Gay or Lesbian](#). *Pediatrics*, 131; e1374-e1383.

⁴ Loe lähemalt <https://theconversation.com/in-families-with-same-sex-parents-the-kids-are-all-right-42605>

⁵ Loe lähemalt: M. Ney, K. Rannaääre, K. Raud. Eesti LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring (2018). Eesti LGBT Ühing.

⁶ Loe lähemalt: Aarnio, K., Kallinen, K., Kylmä, J., Solantaus, T. & Rotkirch, A. (2017). *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 62/2017.

Aarnio, K., Kylmä, J., Solantaus, T. & Rotkirch, A. (2018). *Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 63/2018. Helsinki: Väestöliitto

⁷ Loe lähemalt: Mazrekaj, D., De Witte, K., & Cabus, S. (2020). School Outcomes of Children Raised by Same-Sex Parents: Evidence from Administrative Panel Data. *American Sociological Review*, 85(5), 830–856. <https://doi.org/10.1177/0003122420957249>

⁸ Loe lähemalt: <https://www.err.ee/1608966865/christian-veske-abieluvordsus-on-kindlustunde-kusimus>

Sarnaselt Eesti Inimõiguste Keskusele⁹ ja Võrdse kohtlemise võrgustiku¹⁰ liikmena on Lastekaitse Liit korduvalt viidanud kooseluseaduse rakendusaktide puudumisest tulenevatele kitsaskohtadele^{11, 12}. Lastekaitse Liidu ja Eesti Advokatuuri koostööprojektis "Hea nõu lastega peredele"¹³ on alates aastast 2010 advokaadid perekonnaõiguslikes küsimustes tasuta nõustanud enam kui 2000 abivajajat. Aja jooksul on nõustatud ka samasoolisi paare, sh nii kooseluseaduse rakendusaktide puudumisega kui ka lapsendamisega seonduvates küsimustes. **Seega on positiivne, et eelnõuga lahendatakse praktikas kerkinud kitsaskohad ja luuakse õigusselgus.** Sealjuures võttes arvesse, et praktikas tõlgendab SKA seadust normide piires juba praegu võimalikult laialt ning on arvestanud asjaolu, et lapsel on kaks samast soost vanemat üksikvanema lapse toetuse maksmisel (lõpetanud üksikvanema toetuse maksmise kui teine samast soost vanem lapse lapsendab), maksnud samast soost vanemale näiteks isa vanemahüvitist, jagatavat vanemahüvitist ja peretoetusi. **On oluline, et lapsendamisel lähtutakse ka edaspidi lapse huvidest ja heaolust ning lapsendava pere sobivusest, olenemata sellest, kas lapsendajaks on eri või samast soost abielupaar.** Lapsendajate ettevalmistamise ja põhjaliku hindamisega tegeleb jätkuvalt Sotsiaalkindlustusamet ning lapsendamise kohta teeb otsuse kohus.

Eelnevast tulenevalt toetab Lastekaitse Liit põhiosas eelnõu.

Lastekaitse Liit jääb seisukohtade juurde, mille esitas 23.05.2014 Riigikogu õiguskomisjonile arvamuses kooseluseaduse (650 SE) eelnõule, kus toonitas: "Samasooliste kooselu seadustamine on tervitatav samm ühiskonna avatuse ja võrdõiguslikkuse poole. MTÜ Lastekaitse Liit kindel seisukoht on, et ükskõik millisel kujul kooseluseadus vastu võetakse, tuleb esikohale seada lapse huvid, nagu need on sätestatud ÜRO Lapse õiguste konventsioonis. Lapsendaja peab tagama lapse heaolu, mh pikaajalise mõjuga otsustusi tehes. Arvestada tuleb lapse enda arvamust, kas ta soovib saada lapsendatud. Perekonnaseaduse järgi võib vähemalt 10-aastaselt last lapsendada ainult tema nõusolekul. Arvestada tuleb ka noorema lapse soovi, kui lapse arengutase seda võimaldab. Koolides, aga ka teistes, sh koolieelsetes lasteasutustes tuleb suurendada selgitustööd samasooliste ja nende kooselu kohta. Selleks vajalikud ressursid peab leidma riik. Lapse heaolu tagab muuhulgas kaaslaste teadlik ja neutraalne suhtumine samasoolispaaridesse."

Eelnõu puhul palub Lastekaitse Liit pöörata tähelepanu järgmistele punktidele:

- 1) täiendada eelnõu rahvusvahelise praktika võrdlusanalüüsiga, mis annaks tehtud ettepanekutele täiendavalt põhistatud kaalu;
- 2) kaasata õigus- ja sotsiaalteadlasi, lastekaitsetöötajaid, Eesti Advokatuuri perekonnaõiguse komisjoni ja Eesti Kohtunike Ühingu, et käsitleda põhjalikumalt lapse vanemate arvu küsimust, tagamaks lapse õiguste igakülgne kaitse;
- 3) rõhutada selgituskohustuse vajadusele ja vastavate amentnike asjakohasele koolitusele;
- 4) hoolimata eelnõu seletuskirja ladusast keelekasutusest tuleb edasises kommunikatsioonis pöörata tähelepanu lihtsustatud ja visualiseeritud teavitusele, et uued ja keerulised juriidilised konstruktsioonid oleksid mõistetavad nii asjaomastele sihtgruppidele kui ka ühiskonnas tervikuna;

⁹ Loe lähemalt: <https://humanrights.ee/app/uploads/2023/05/Arvamus-perekonnaseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seaduse-elnou-kohta-1.pdf>

¹⁰ Loe lähemalt: <https://humanrights.ee/teemad/vordne-kohtlemine/vordse-kohtlemise-vorgustik/>

¹¹ Vaata lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2016/02/%C3%9CRO-LAPSE-%C3%95IGUSTE-KONVENTSIOONI-T%C3%84IENDAV-ARUANNE.pdf>

¹² Vaata lähemalt: <https://humanrights.ee/app/uploads/2020/12/UPR-EST-uus.pdf>

¹³ Vaata lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/et/vajad-abi/hea-nou-lastega-peredele/>

- 5) selgitada välja ka laste seisukoht, kelle elu seaduse loomine või loomata jätmise otseselt mõjutaks.¹⁴

Eestis nähtub 2021. aastal läbi viidud uuringust, et märgatavalt on kasvanud positiivne suhtumine LGBT+ inimeste õigustesse, kusjuures kõige avatumad on 15–19-aastased: 73% neist arvas, et homoseksuaalsus on normaalne osa ühiskonnast. Värske Turu-uuringute arvamusküsitluse¹⁵ kohaselt leiab 60% Eesti inimestest, et kooseluseaduse vastuvõtmine oli oluline samm inimõiguste ja võrdse kohtlemise tagamiseks Eestis.

Tartu Ülikoolis kaitsmisele suunatud Kelly Nurmiku bakalaureusetööst „Mis on perekond? 6.klasside õpilaste hoiakud perestruktuuride suhtes“¹⁶ selgub, et võrreldes M. Rootsi 13 aastat tagasi läbi viidud uurimusega on laste hinnangud muutunud pisut liberaalsemaks, mis on kooskõlas perestruktuuride mitmekesisustumisega laias tähenduses. Lapsed kaldusid samast soost paaride teema puhul pigem liberaalsuse poole, kui üle poole kõigist vastanutest samasoolist paari koos lapsega perekonnana määratlesid. Lapse olemasolu on miski, mis paljude õpilaste jaoks teeb kooslusest perekonna, isegi kui kooselupaar moodustub samast sugupooldest, näiteks: „...*kui nad armastavad seda last siis nad on pigem perekond, kui nad koos elavad ja suhtlevad ja kõik on hästi.*“ /tüdruk/.

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega

Varje Ojala

/allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Koostaja: Helika Saar helika.saar@lastekaitseliit.ee

¹⁴ Lapsepõlvesotsioloogilise paradigma kohaselt on lapsed oma eluilmaks eksperdid (Mason ja Danby, 2011). Aastal 2014 ilmnes G.Heinma bakalaureusetööst, et fookusgrupi intervjuus osalenud noored usuvad, et samasoolised paarid on võimelised täitma ühiskonna poolt vanematele seatud ootusi, siis ebakindlus homoseksuaalsuse suhtes üldisemalt paneb neid pigem muretsema ning küsimusi küsima. Noored ootavad, et nende arvamust kuulatakse ning neid otsuste tegemisse kaasatakse. Loe lähemalt: Heinma, G. (2014) Asenduskodus elavate laste suhtumine samasooliste paaride lapsendamise õigusesse. Tartu Ülikool. Bakalaureusetöö.

¹⁵ Loe lähemalt: <https://humanrights.ee/teemad/vordne-kohtlemine/eesti-elanike-hoiakud-lgbt-teemadel/>

¹⁶ Loe lähemalt: Nurmik, K. (2023) Mis on perekond? 6.klasside õpilaste hoiakud perestruktuuride suhtes. Tartu Ülikool. Bakalaureusetöö.